

MEER DAN EEN DIJK

BESCHRIJVING VAN DE ONTWIKKELING EN WAARDEN VAN DE KNARDIJK

klik hier →
om van start te gaan in
dit interactieve document

Inleiding

Meer dan een dijk

De Knardijk loopt midden door de Flevopolder en verdeelt de polder in twee delen: Zuidelijk en Oostelijk Flevoland. Tot voor kort was de Knardijk een regionale waterkering. Bij een doorbraak van de dijk in Oostelijk Flevoland, moest de Knardijk ervoor zorgen dat Zuidelijk Flevoland niet overstromde en andersom. De provincie Flevoland en Waterschap Zuiderzeeland benoemen naast de functie als waterkering ook de cultuurhistorische, landschappelijke en natuurlijke betekenis van de Knardijk. De Knardijk is aangewezen als Ecologische Verbindingszone en maakt deel uit van het Natuurnetwerk Nederland (voorheen 'Ecologische Hoofdstructuur').

In 2016 besloot de provincie Flevoland, op advies van Waterschap Zuiderzeeland, de functie van de Knardijk als regionale waterkering, met de bijbehorende veiligheidsnormen, te laten vervallen. De evacuatiefunctie van de Knardijk blijft gehandhaafd. Dat wil zeggen dat bij een overstroming van het ene deel van Flevoland, de Knardijk het wassende water voldoende vertraagt om het andere deel van Flevoland te kunnen evacueren.

Omdat uit het oogpunt van waterveiligheid minder strenge eisen worden gesteld aan de Knardijk, ontstaat de mogelijkheid voor andere vormen van medegebruik en/of ruimtelijke ontwikkelingen. Waterschap Zuiderzeeland en provincie Flevoland willen door middel van een 'maatschappelijk proces' verkennen welke mogelijkheden de nieuwe functie van de Knardijk zou kunnen bieden. Tijdens dit proces worden ideeën en plannen van bewoners, organisaties en bedrijven voor het medegebruik van de Knardijk verzameld. Provincie en waterschap willen het proces begeleiden en ondersteunen en na een afweging helpen om kansrijke initiatieven te realiseren.

Gebruiksaanwijzing

Dit basisdocument beschrijft een analyse van de verschillende waarden van de Knardijk. Het document bestaat uit twee delen: Tijdlijn en Waarden. De Tijdlijn is een grafische weergave van de geschiedenis van de Knardijk. De Waarden van de Knardijk worden op kaartbeelden samengevat en op samenhangende wijze beschreven. Daarbij wordt vanuit drie verschillende invalshoeken - betekenis & gebruik, landschap en ecologie - ingegaan op hoe deze waarden in de loop der tijden zijn veranderd.

De Tijdlijn en Waardenkaarten vatten samen welke waarden van de Knardijk in de toekomst behouden en/of versterkt kunnen worden. Het laat kansen zien aan initiatiefnemers voor nieuwe ontwikkelingen op en rond de dijk en is vooral bedoeld als inspirerend document voor mogelijke vormen van medegebruik of een andere inrichting van de Knardijk. Het basisdocument bevat daarom ook veel beelden in de vorm van foto's, kaarten en tekeningen.

Initiatiefnemers wordt gevraagd om aan te geven hoe hun initiatief de bestaande waarden van de Knardijk - zoals beschreven in dit basisdocument - behoudt en/of versterkt.

Klikken maar!

'Meer dan een dijk' is een interactief document. Knoppen in het document maken het mogelijk direct naar andere pagina's of onderwerpen te springen. Zo kan je op de voorpagina klikken en meteen naar de Tijdlijn of de Waarden gaan. Navigatieknoppen boven in het scherm maken het bladeren makkelijk.

FILM

TIJDLIJN

WAARDEN

Tijdljn van de Knardijk

Tijdljn

Waarden

PERIODE 1
VÓÓR DE AANLEG
VAN DE KNARDIJK
 (< 1950)

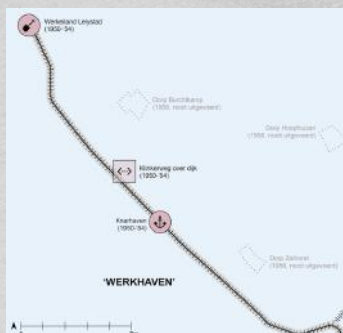
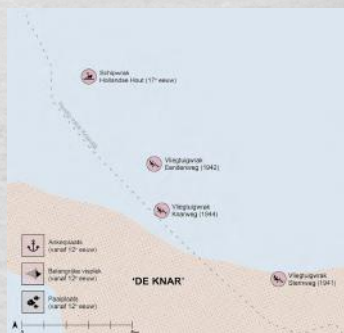
PERIODE 2
DE AANLEG
VAN DE KNARDIJK
 (1950 - 1957)

PERIODE 3
VANAF DE DROOGLEGGING
VAN OOSTELIJK FLEVOLAND
 (1957 - 1968)

PERIODE 4
VANAF DE DROOGLEGGING
VAN ZUIDELIJK FLEVOLAND
 (1968 - 2017)

PERIODE 5
HET NU
 (2016/2017)

PERIODE 6
TOEKOMST
 (> 2017)

ZANDBANK

BUITENDIJK
 met aan twee kanten water

BUITENDIJK
 met aan één kant water

COMPARTIMENTERINGSDIJK

VERTRAGENDE DIJK

VERTRAGENDE DIJK & ...?...

Tijdlijn

Waarden

Tijdlijn | Knardijk zandbank

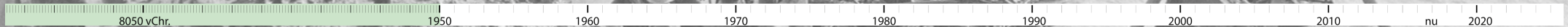
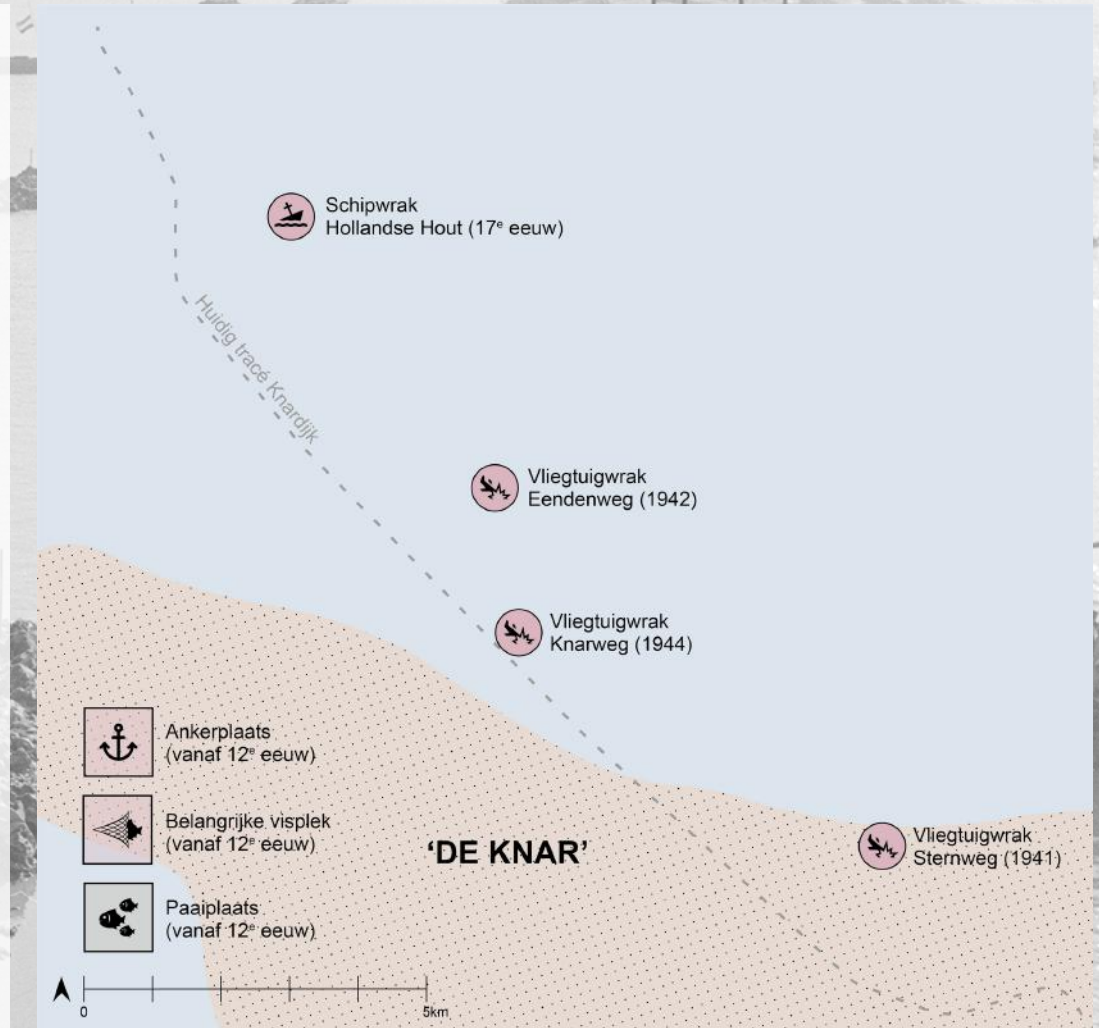

Periode 1: Voor de aanleg van de Knardijk (<1950)

De Zuiderzee is een relatief jonge binnenzee. Vanaf de laatste IJstijd is het een droog gebied in de Nederlandse delta. Op de latere zandbank 'De Knar' zijn sporen van bewoning gevonden uit het Meso- en Neolithicum. Het gebied is in de loop der eeuwen bedekt onder een dikke veenlaag. Door de stijging van de zeespiegel in de Romeinse Tijd/Vroege Middeleeuwen verdwijnt het weer onder water. De Knar is vanaf het begin van de 12e eeuw dan een zandopduiking in de Zuiderzee. De Knar is door de ondiepte een paaiplaats voor onder andere haring en garnalen en daarmee een belangrijke visgrond. De ondiepte werkt als een golfbreker en biedt aan de lijkzijde een veilige ankerplaats voor schepen tijdens stormen. De ondiepte van de zandbank vormt ook een gevaar voor de scheepvaart. De Knar is een scheepskerkhof, ook omdat wrakken hier aanspoelen.

Het gebied rond de Knardijk is ook een vliegtuigerkhof. Het IJsselmeer vormt een vast punt in de geallieerde bombardementsvluchten naar Duitsland tijdens de Tweede Wereldoorlog. Duits afweergeschut bij Harderwijk haalt geregeld bommenwerpers neer, die vervolgens in de golven verdwijnen.

Bij de drooglegging van de polder komen de gezonken schepen en neergehaalde bommenwerpers weer tevoorschijn. Voor een deel zijn de vindplaatsen gemarkeerd.

Tijdlijn

Waarden

Tijdlijn | Knardijk buitendijk

Periode 2: De aanleg van de Knardijk (1950-1957)

De tweede periode wordt gekenmerkt door de aanleg van de Knardijk in begin jaren '50. Het tracé van de Knardijk ligt maar voor een klein deel op de ondiepte van 'de Knar'. Vanuit civieltechnisch oogpunt was het logischer geweest om de Knardijk meer westelijk aan te leggen, maar omdat de polders in het zuidelijke deel van het IJsselmeer elk ongeveer even groot moesten worden, is hier niet voor gekozen.

De aanleg van de dijk vindt plaats vanuit drie punten: het vaste land, het werkeiland Lelystad en in het midden een werkhaven, ook wel 'Knarhaven'. Het is belangrijk dat een dijk een stevige ondergrond van zand heeft. Hier moest eerst zeven tot acht meter blubber voor worden weggebaggerd. Het dijktracé werd vervolgens tot een hoogte van anderhalve meter onder de waterlijn van zand voorzien. Op dit zandlichaam werd aan weerszijden een dam van keileem aangebracht, waarna de ruimte tussen de beide dammen werd opgespoten met zand. Om de keileemdammen te beschermen tegen golfaanvallen werden deze verstevigd met wanden die in de dam werden geheid. Om de voet van de dijk te versterken werden grote, van wilgentakken gevlochten matten met een omvang van dertig bij tien meter tegen de damwand gedrukt. Deze zogenaamde kraagstukken werden met stenen tot zinken gebracht.

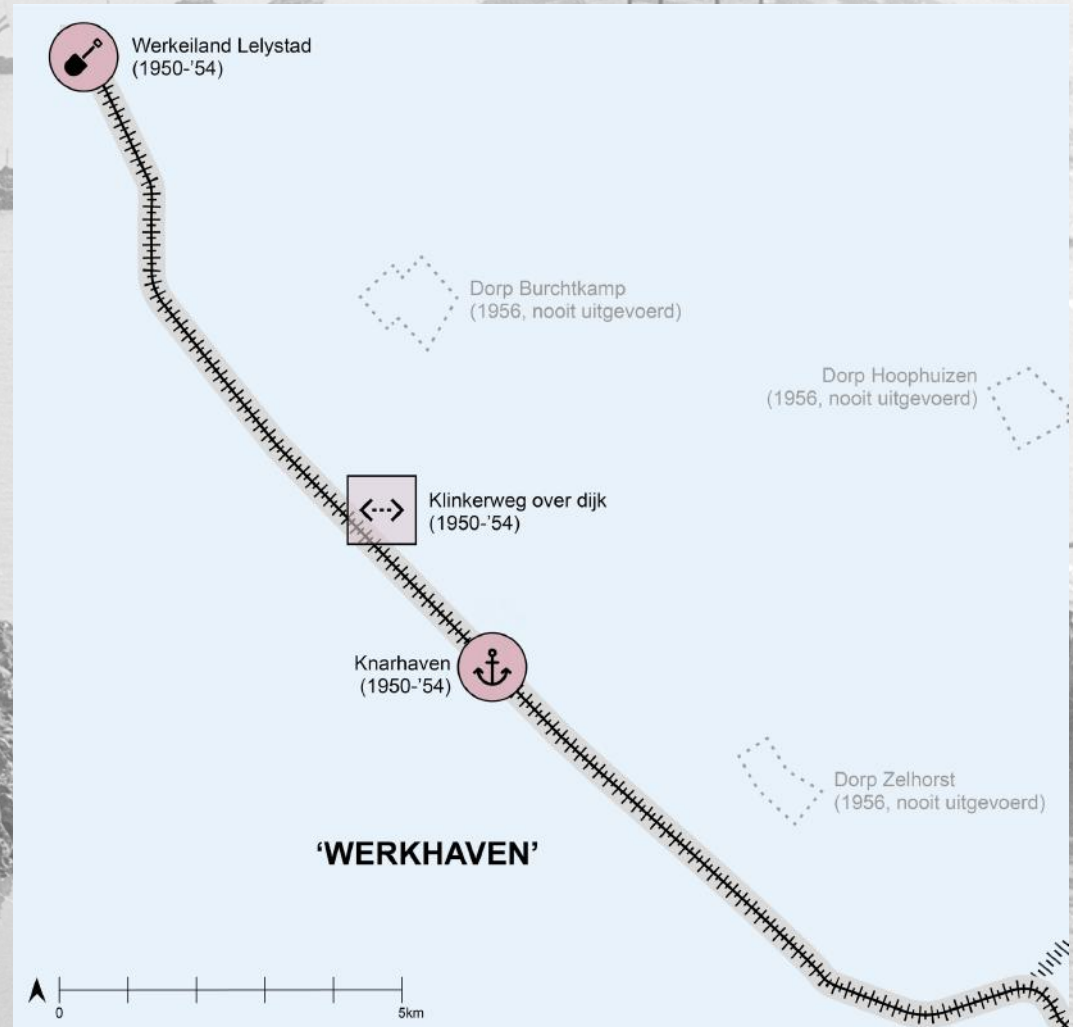
Was de dijk op voldoende hoogte, dan werd het beloop aan beide kanten van de dijk boven het kraagstuk van een laag keileem van zo'n zestig centimeter dik voorzien. De voet van de dijk werd dan vervolgens voorzien van een stenen laag. Nadat de kraagmatten waren afgedekt met stenen en het geheel vlak was gemaakt, kwam er een ongeveer tien centimeter dikke laag kapotgeslagen puin (kloppuin) op en hierop werden lichte zuilen van twintig tot dertig centimeter geplaatst, zodat de dijk weerstand kon bieden tegen golven. Maar omdat beide zijden van de dijk binnen afzienbare tijd droog zouden komen te liggen, is bij de aanleg van de Knardijk geen zware basalt gebruikt, maar een lichtere variant, de basalt. Dit zijn zeskantige zuiltjes van beton, waardoor de dijk op een honingraat leek. Op de basalt kwam een laag klinkers en daarboven weer een kleilaag van veertig centimeter dik als garantie voor een goede grasmat.

In 1954 wordt de Knardijk gesloten. Nadat de Knardijk is afgewerkt, wordt direct begonnen met de aanleg van een klinkerweg over de dijk. Het werkeiland Lelystad, waar de mensen die aan de bouw van het gemaal en de sluis werken en wonen, wordt zo snel uit zijn isolement gehaald. De keuze voor een klinkerweg is een bewuste keuze, omdat de dijk zich nog moet zetten. Verzakkingen zijn dan makkelijker te herstellen.

In 1956 worden de plannen voor de verkaveling van Oostelijk Flevoland goedgekeurd. De nieuwe polder zal, volgens de plannen, gekenmerkt worden door "een modern en doelmatig ingericht landbouwgebied van grote schaal". Niet ver van de Knardijk zijn aanvankelijk drie dorpen gepland. De toenemende mechanisatie van de landbouw en daardoor de vermindering van de benodigde arbeidskracht en de toename van de mobiliteit, ondermijnen de noodzaak voor deze dorpen. Ze zijn dan ook nimmer gebouwd.

Bron: Geheugen van Nederland

8050 vChr.

1950

1960

1970

1980

1990

2000

2010

nu

2020

Tijdlijn

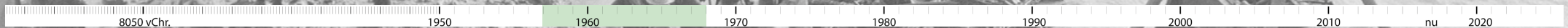
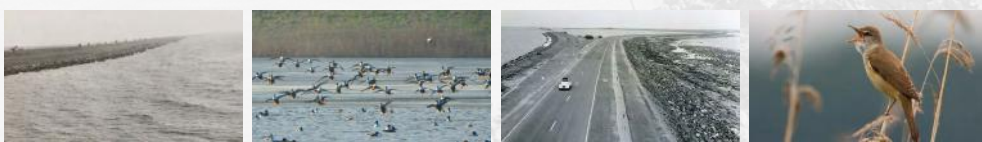
Waarden

Tijdlijn | Knardijk buitendijk

Periode 3: Vanaf de drooglegging van Oostelijk Flevoland (1957-1968)

In 1957 is het water uit de polder Oostelijk Flevoland weggepompt. Door de dan optredende kwel ontstaat er langs de binnenrand van de Knardijk een gebied van ondiepe plassen, omzoomd met riet, begroeiingen van moerasandijvie en andere moerasplanten. Deze plassen zijn erg aantrekkelijk als rust- en fourageerplaats voor watervogels en in de volksmond heten ze dan al snel de 'Vogelplassen'. In 1959 wordt een strook van twee kilometer breed aan de oostzijde van de Knardijk - ongeveer 3.100 hectare - tot voorlopig natuurreservaat benoemd en is de jacht verboden. Eén jaar daarvoor, in 1958, is de Knarhaven in het midden van de dijk gedempt. Deze voormalig werkhaven had zijn functie verloren als aanlegplaats voor schepen met bouwmaterialen voor de aanleg van de dijk.

Tijdlijn

Waarden

Tijdlijn | Knardijk compartimenteringsdijk

Periode 4: Vanaf de drooglegging van Zuidelijk Flevoland (1968-2016)

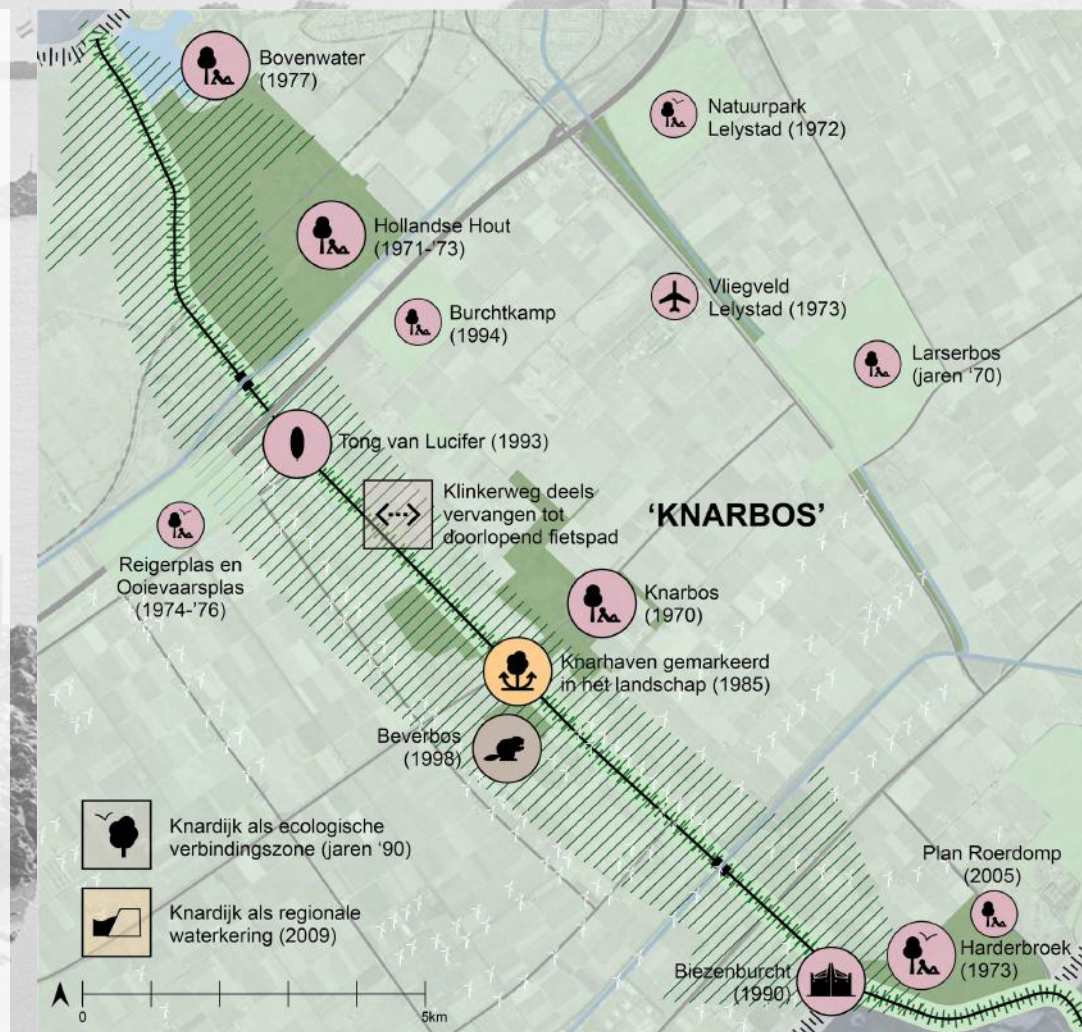
In mei 1968 valt Zuidelijk Flevoland officieel droog en verliest de Knardijk zijn functie als buitendijk. De steenbekleding van de dijk is in de periode erna verwijderd. Sindsdien ligt de Knardijk midden in het polderlandschap als een scheiding tussen Oostelijk en Zuidelijk Flevoland. De kwel langs de Knardijk doet de Vogelplassen verdwijnen. Alleen het Harderbroek aan de zuidkant van de Knardijk blijft als restje nat natuurgebied over.

Door de aanleg van de Hoge en Lage Knarsluis in 1968 vormen Oostelijk en Zuidelijk Flevoland een waterstaatkundige eenheid. De sluisen staan altijd open en worden slechts in het geval van een dijkdoorbraak gesloten, zodat Oostelijk en Zuidelijk Flevoland apart kunnen worden bemaald. Het Waterschap opent en sluit de sluisen elke maand om de werking te testen. De bouw van de sluisen maakt het verkeer over de Knardijk zo goed als onmogelijk. Daarmee vervalt de functie van de Knardijk als ontsluitingsweg voor Lelystad. De Larserweg wordt in 1968 als de nieuwe verbinding tussen Lelystad en Harderwijk in gebruik genomen. Alleen tussen het Oostvaardersdiep en de Torenvalkweg en tussen de Zeewolderdijk en de Ossenkampweg kunnen auto's nog op de Knardijk rijden. Hier is het nog steeds een klinkerweg. In de jaren tachtig verandert de oriëntatie van de polderverbindingen. De hoofdverbindingen die in noord-zuid richting over de polders liepen, werden langzamerhand overgenomen door de nieuwe oost-west verbindingen, zoals de autosnelweg A6 tussen Almere en Amsterdam en de spoorlijn tussen Almere en Lelystad.

In de jaren zestig veranderen de opvattingen over de inrichting van de IJsselmeerpolders. Mensen gaan steeds meer verdienen, krijgen meer vrije tijd en er is steeds meer aandacht voor natuur en recreatie. Om Oostelijk Flevoland aantrekkelijk te maken voor de nieuwe bewoners zijn hier dan ook bossen en recreatieterreinen aangelegd. Men begon in 1970 met de aanleg van het Knarbos op slechte landbouwgrond. In 1972 en 1973 wordt op goede landbouwgrond langs de Knardijk het Hollandse Hout aangelegd, een bosgebied met populieren, wilgen en elzen. Zo'n 5 jaar later wordt in de hoek van de Oostvaardersdijk en de Knardijk het woon- en recreatiegebied 't Bovenwater aangelegd. Het Harderbroek wordt in 1973 een officieel natuurgebied. Er komt ook meer oog voor cultuurhistorie, geïllustreerd door de aanleg van grondwallen en beplanting als markering van de voormalige werkhaven in 1985.

In 1998 is de Knardijk ecologisch ingericht. Hierbij is het profiel van de dijk gewijzigd, waardoor de Knardijk een meter is verhoogd. Ook is de nog overgebleven harde bekleding op de zuidzijde verwijderd en is een doorlopend fietspad op de dijk gerealiseerd. De wegwijzigingen (A6, Vogelweg en Gooiseweg) zijn onveranderd gebleven en liggen daardoor 1 meter lager dan de kruin van de dijk. De dijk maakt dan ook onderdeel uit van de ecologische hoofdstructuur van Nederland (Natuurnetwerk Nederland).

Wat waterveiligheid betreft, is de Knardijk in 2009 aangewezen als regionale waterkering. In het Deltaprogramma is de afgelopen jaren de deltabeslissing Waterveiligheid voorbereid. Er gelden nieuwe normen voor de dijken aan de rand van de polder. Met deze nieuwe normen is het uitgangspunt dat de veiligheid in Flevoland geborgd wordt via de dijken aan de rand van de polder. De Knardijk wordt wel in stand gehouden, omdat de dijk een vertragende functie heeft en cultuurhistorische waarde heeft.

Tijdlijn

Waarden

Tijdlijn | Knardijk vertragende dijk

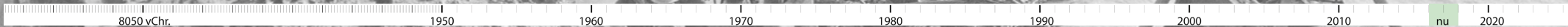
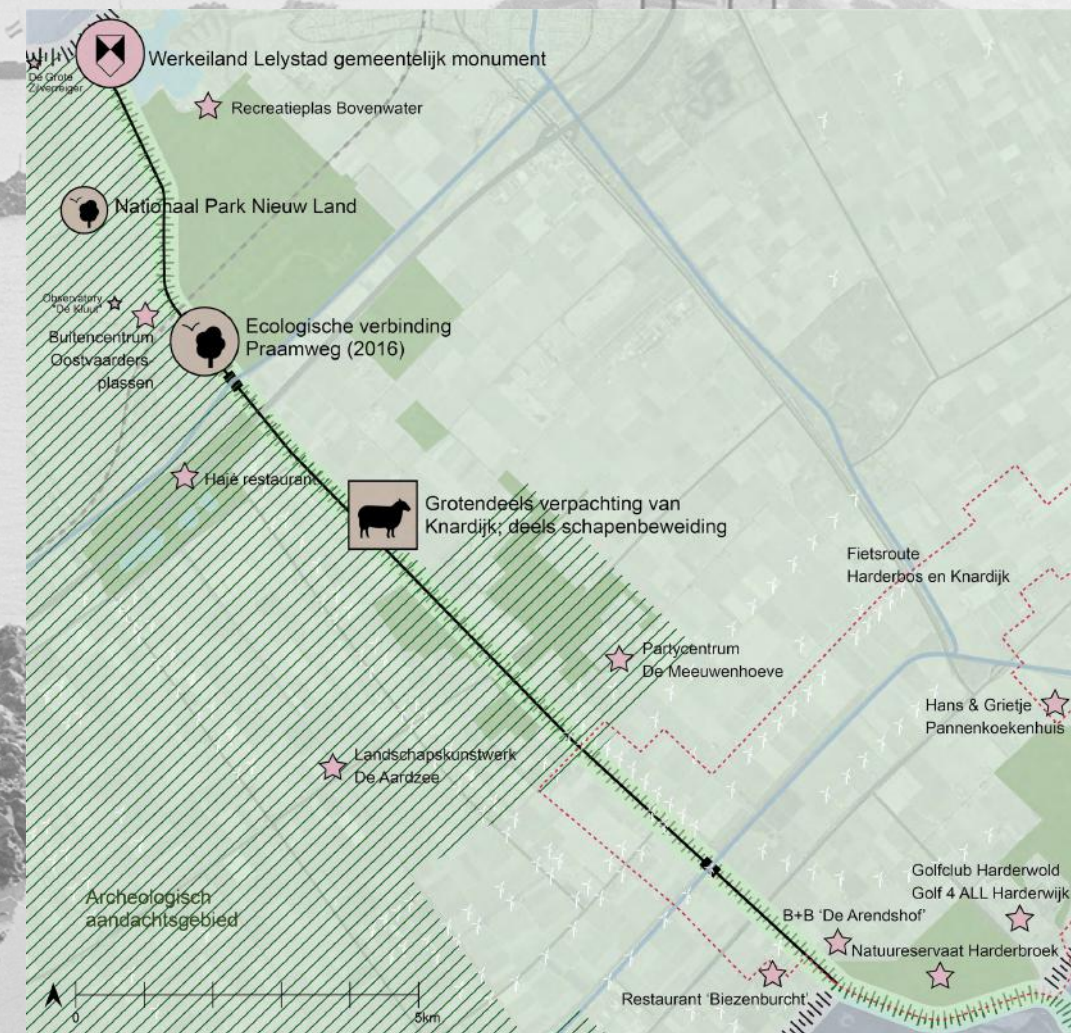
Periode 5: Het nu (2016/2017)

Vandaag de dag heeft de Knardijk een grote cultuurhistorische en archeologische waarde. Met name het deel langs de Knardijk aan de kant van Zuidelijk Flevoland is benoemd als archeologisch aandachtsgebied. Dit geldt ook voor de directe omgeving van het Knarbos aan de kant van Oostelijk Flevoland.

Het landschap rond de Knardijk is een afwisselend landschap waarin het Knarbos een belangrijke ecologische schakel vormt. Er zijn meerdere recreatieve trekkers te vinden op en nabij de Knardijk. Zo zijn er meerdere eetgelegenheden te vinden (bijvoorbeeld pannenkoekenhuis Hans & Grietje, de Meeuwenhoeve, de Biezenburcht), maar ook de vogelhutten bij het noordelijke en zuidelijke deel van de dijk. De Knardijk is niet alleen geliefd bij fietsers, wandelaars en vogelspotters; ook sterrenspotters maken 's nachts en in de avonduren gebruik van deze donkere plek in het landschap.

Het waterschap heeft een groot deel van het grasland op de Knardijk verpacht aan boeren. Sommige boeren laten schapen weiden op de Knardijk.

De Knardijk is overal als een verhoging in het landschap zichtbaar. De plek waar de Knardijk doorsneden wordt door de autosnelweg A6, is gemarkeerd door de Tong van Lucifer, een koperen beeld in de vorm van een reusachtige ovaal. Het beeld is in opdracht van de provincie Flevoland gemaakt door kunstenaar Ruud van de Wint (1942-2006) en in 1993 onthuld.

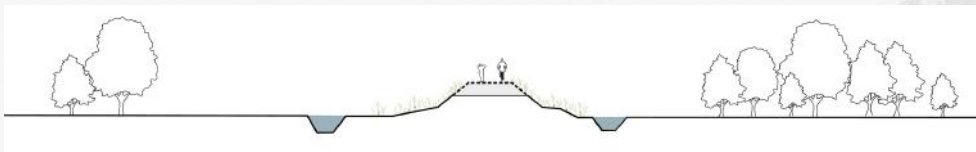
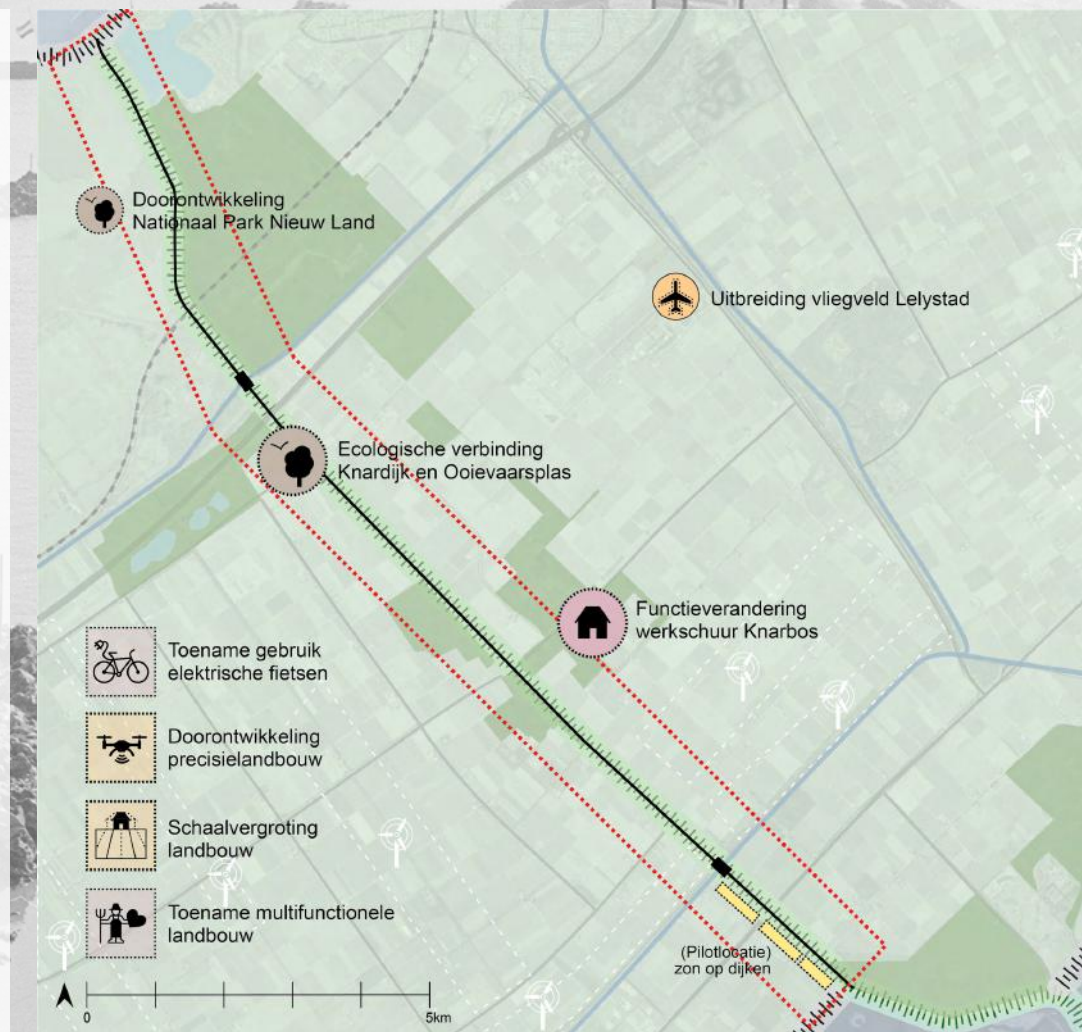
Tijdlijn | Knardijk meer dan een dijk

Periode 6: De toekomst (> 2017)

In 2016 hebben provincie en waterschap besloten om de Knardijk als vertragende dijk te behouden. Omdat minder strenge eisen aan de Knardijk gesteld worden, ontstaat ruimte voor nieuwe ontwikkelingen op en rond de Knardijk. Het gaat daarbij om het gebied tussen de Biezenburcht (aan de kant van het Randmeer) en de rotonde Houtribweg-Oostvaardersdijk (aan de kant van het Markermeer). Het Waterschap heeft een dijkprofiel vastgesteld dat daarbij minimaal in stand moet blijven.

Diverse ontwikkelingen op en rondom de Knardijk zijn van invloed op andere functies en een verandering van de inrichting van de dijk, zoals de veranderingen in de agrarische sector, de plaatsing van nieuwe windturbines, de toename van elektrisch fietsen, de uitbouw van Nationaal Park Nieuw Land. Daarnaast zijn er ook al concrete voorstellen en plannen, zoals het plaatsen van zonnepanelen op de dijk door het waterschap, functieverandering van de werkschuur van Flevolandschap in het Knarbos, het ecologisch verbinden van het Hollandse Hout via de Knardijk met de Ooievaarsplas in Zuidelijk Flevoland en het uitbreiden van vliegveld Lelystad.

Geeente Lelystad heeft het onlangs het voornemen geuit om het werkeiland bij Lelystad als gemeentelijk monument aan te wijzen.

Waarden van de Knardijk

Tijlijn

Waarden

De dijk van kop tot kop

De Knardijk is over de hele lengte nog intact, van de aansluiting bij de Oostvaardersdijk tot aan de aansluiting bij de randmeren. Hij ligt als een lange lijn dwars door de Flevopolder. Als je over de A6 van Almere naar Lelystad rijdt ervaar je de dijk als een verhoging in het landschap, de enige onderbreking van de lange snelweg door de polder. Voor wie er oog voor heeft vertelt de dijk het verhaal van Flevoland. Het is de volgende schaa sprong in de manier waarop in Nederland al vanaf de middeleeuwen nieuw land wordt gewonnen, bedijkt en later ook drooggemalen. Voor de eerste inwoners van Flevoland, de pioniers, vormt de dijk de looper, waarover ze de polder voor het eerst betraden, de ingang naar een nieuwe wereld. Voor anderen is de dijk tijdens een schoolreis of een excursie de eerste kennismaking met het nieuwe fenomeen van de wijdse landbouwgronden. Nederland, ja Europa, zou na de oorlog nooit meer honger lijden. De dijk ligt sinds de drooglegging van Zuidelijk Flevoland midden op het land. Het krijgt een nieuwe betekenis om veiligheid te bieden aan de bewoners, tijd om te vluchten in het geval dat Oostelijk of Zuidelijk Flevoland overstroomt. Het is een dijk in ruste, een slaper. Dat biedt de mogelijkheid om de dijk weer anders te gaan zien en ook anders te gebruiken. Een nieuw hoofdstuk kan aan de geschiedenis van de dijk worden toegevoegd.

LANDSCHAP

BETEKENIS
& GEBRUIK

ECOLOGIE

Tijdljn

Waarden

Waarden van de Knardijk | Landschap

Polderstructuur

Zuidelijk Flevoland en Oostelijk Flevoland liggen weliswaar naast elkaar, maar toch hebben beide polders een eigen, herkenbare inrichting. In de zone tussen de Hoge en de Lage Vaart is dat goed zichtbaar. De Knardijk ligt precies op het snijvlak tussen deze twee inrichtingen. De oostelijke polder is kleinschaliger opgezet, kleinere erven en agrarische kavels. De zuidelijke polder is grootschaliger van opzet, wat terug te zien is in de grootte van de erven en de agrarische kavels. Het open middengebied van Zuidelijk Flevoland met zijn enorme maten loopt tot aan de met bomen beplante Lepelaarweg en Ooievaarsweg. Tussen deze wegen en de Knardijk ligt een dijkzone die ter hoogte van de Vogelweg goed te herkennen is. De Vogelweg is beplant in het middengebied, maar niet tussen de Lepelaarweg/Ooievaarsweg en de Knardijk. Aan de uiteinden van de Knardijk, buiten de twee hoofdvaarten, gaat de dijk op in de doorgaande structuur van Zuidelijk en Oostelijk Flevoland.

Open en gesloten

De bossen aan weerszijde van de Knardijk liggen als massa's in het open landschap. Hierdoor ontstaat er als je over de dijk beweegt een opeenvolging van open en gesloten gebieden. Tussen de bossen door zijn er vergezichten naar het open polderlandschap. Door de afwisseling van open en gesloten ontstaan er intieme ruimtes in het grote open polderlandschap.

Kijken

De dijk ligt als een podium of een balkon hoog in het vlakke landschap. De Knardijk biedt fraaie uitzichten en doorzichten over het bestaande landschap. Op de koppen van de dijk geeft dit een weids uitzicht over het

IJsselmeer en de Randmeren. Door de kleine knikjes in de dijk wordt je zicht vanaf de dijk in verschillende richtingen gestuurd, waardoor je het landschap anders kan lezen. De hoger gelegen Knarsluizen sturen je blik in de lengterichting van de vaarten.

De dijk als hoger element in het landschap zorgt er tegelijkertijd voor dat wat op de dijk gebeurt vanuit het landschap gezien kan worden. De sluizen zijn daarvan een goed voorbeeld. Met hun rode en witte kleur markeren ze de dijk vanuit verschillende zichtpunten. Deze kleuren zijn bij aanleg zorgvuldig gekozen om zo als landmark te dienen. De dijk kent ook andere landmarks, zoals de Biezenburcht en de Tong van Lucifer. Elementen in het open landschap naast de dijk, zoals de zendmast en de energiecentrale, zijn vanaf de dijk goed zichtbaar. De dijk is een verzamelplek voor sterrenkijkers.

Kansen

Het is een kans om de dijk als zelfstandig landschappelijk element nog meer te versterken door het contrast tussen de dijk en het ommeland te vergroten. Het verschil in het landschap aan weerszijden van de Knardijk biedt aanleiding voor versterking van het verschil tussen de noord- en zuidzijde van de dijk, bijvoorbeeld met bloemrijke akkerranden of verschillend maaibeheer. De bijzondere zichten vanaf de dijk die door de knikken in de dijk gestuurd worden, kunnen extra aangezet worden door middel van beplanting of andere elementen. De hogere ligging van de dijk ten opzichte van de omliggende polder biedt kansen om wat er op de dijk gebeurt vanaf de gehele omgeving te zien. De uitbreiding van luchthaven Lelystad zorgt ervoor dat straks nog meer passagiers de Knardijk vanuit de lucht kunnen beleven. Het kijken naar de dijk krijgt daarmee een extra dimensie. En andersom is de dijk prima geschikt voor vliegtuigspotters.

POLDERSTRUCTUUR

OPEN EN GESLOTEN

KIJKEN

Landschap | Polderstructuur

LEGENDA

- |||| Knardijk
- ↔ Kavelrichting per polder
- Gemiddelde kavelgrootte Oostelijk Flevoland
- Gemiddelde kavelgrootte Zuidelijk Flevoland
- Indicatie erfindeling

Zuidelijk Flevoland

Oostelijk Flevoland

Erven Zuidelijk Flevoland

Erven Oostelijk Flevoland

Landschap I Open en gesloten

LEGENDA

||||| Knardijk

■ Bosschages als massa in het landschap

↔ Open ruimte

Afwisseling open ruimte en massa

Vergezichten

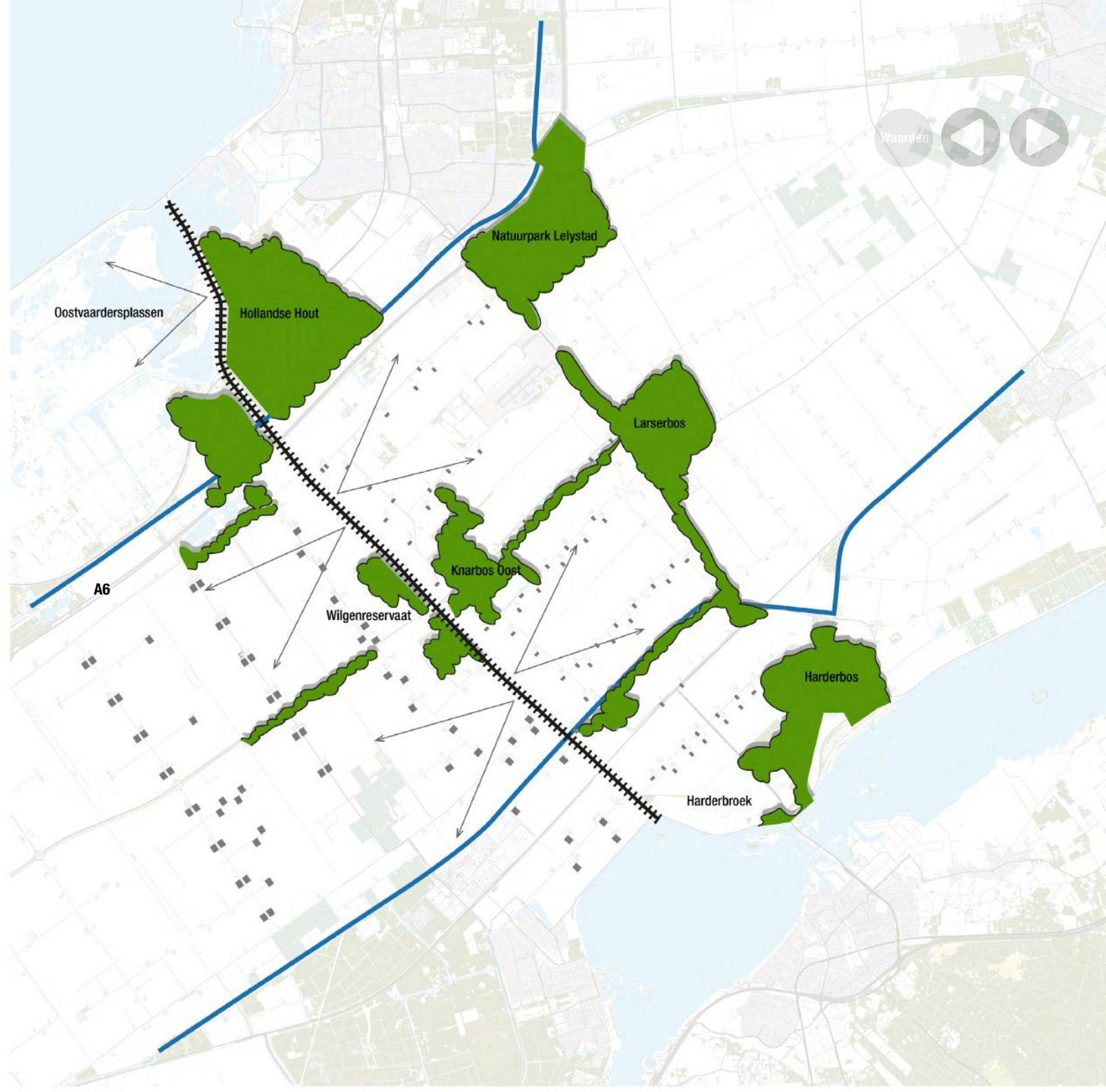
Erven als massa in de ruimte

Open ruimte omsloten

Bossen aan de voet van de dijk

Landschap | Kijken

LEGENDA

||||| Knardijk

≡≡≡ Knikjes in de dijk

↔ Zichten

Middengolfzender Flevoland

TV-toren Lelystad

Vogels spotten

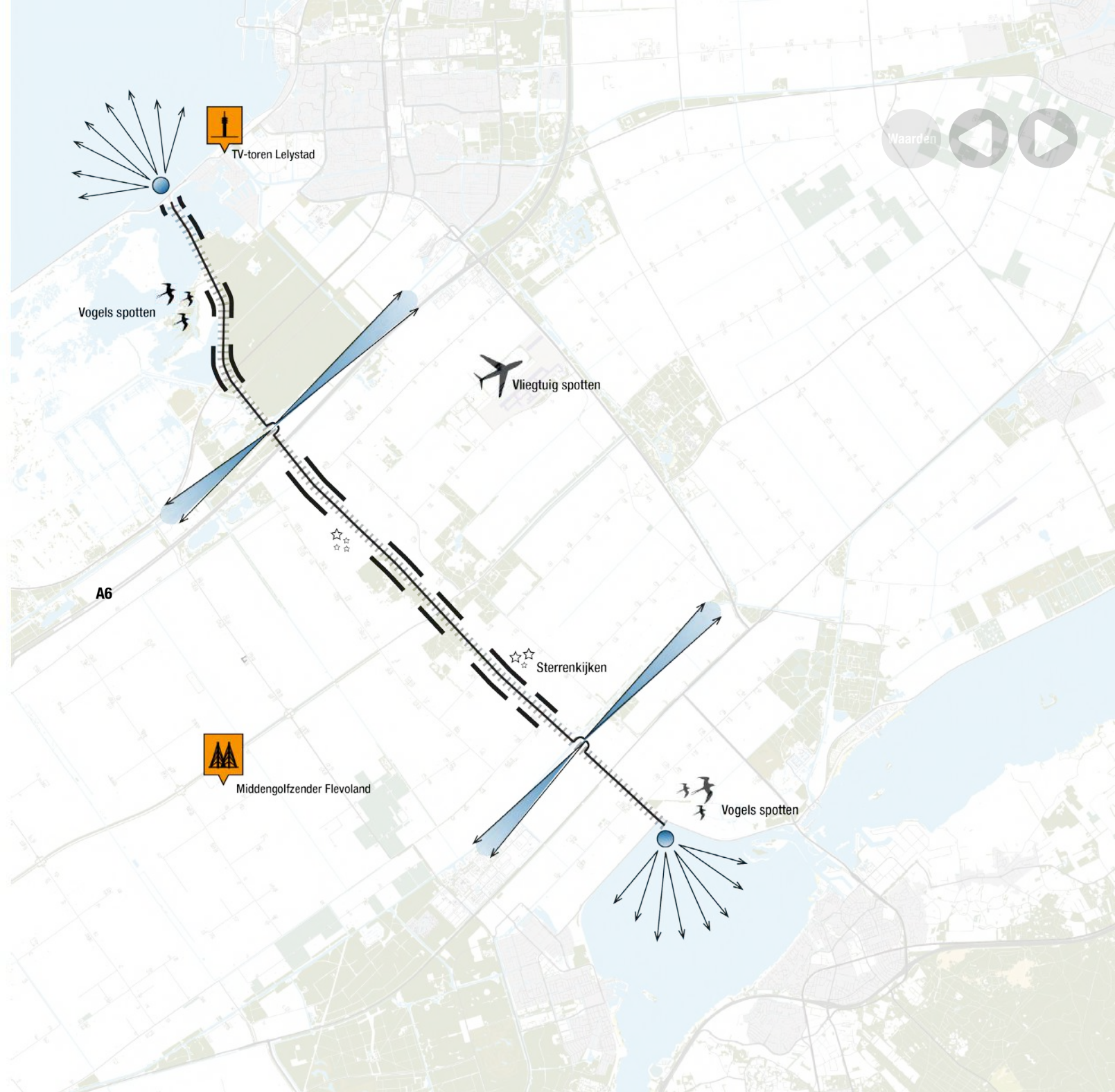
Uitzicht over de randmeren

Zicht over de vaart

Zicht op open polder

Tijdslijn

Waarden

Waarden van de Knardijk | Betekenis en gebruik ◀ ▶

Culturele objecten

De Knardijk is door het waterschap aangewezen als cultureel waardevol. Op en aan de dijk ligt een aantal objecten die staan voor een andere periode en functie van de dijk. De werkhaven en het werkeiland herinneren bijvoorbeeld aan de aanleg van de dijk. De werkhaven is later gedempt, maar de vorm van de haven is nog steeds in het landschap aanwezig, benadrukt door bomen. De resten van de klinkerweg laten zien dat de dijk vroeger de belangrijkste verbinding was tussen Lelystad en Harderwijk. De sluisen in de dijk geven het begin van een nieuwe periode aan waarin ook Zuidelijk Flevoland aangelegd werd. Recentere toevoegingen zijn bijvoorbeeld de Tong van Lucifer van kunstenaar Ruud van de Wint, bij de kruising met de A6. Al deze objecten vertellen elk een deel van het verhaal van de Knardijk, maar zorgen ook voor oriëntatie en herkenbaarheid. Ze geven de verhalen van de Knardijk een plek.

Oriëntatie polderverbindingen

Tijdens de aanleg van de polder is de Knardijk de enige en daarmee de belangrijkste landverbinding. Eerst voor het werkverkeer vanuit de werkhaven en vanaf het werkeiland en later als verbinding tussen Lelystad en Harderwijk op het oude land. De bus rijdt over de dijk. Door de aanleg van de zuidelijke polder en de Knarluizen wordt de functie als verbinding tussen Lelystad en het oude land overgenomen door de wegen in de polder. Bij de aanleg van Zuidelijk Flevoland verandert ook de hoofdrichting van het verkeerssysteem. Sindsdien lopen de hoofdroutes (spoor, A6, provinciale wegen) van noordoost naar zuidwest en kruisen zij de dijk. De dwarsverbindingen over de dijk liggen vooral aan de uiteinden, buiten de vaarten. De betekenis van de dijk is veranderd van een snelle verbinding naar een langzame route voor fietsers en voetgangers dwars door het midden van de polder. De snelle verbindingen

kruisen nu alleen de dijk. Fietsers en wandelaars die de langzame verbindingen volgen, moeten soms nog meer vertragen om de dijk te beklimmen of om te wachten op tegenliggers bij de oversteek via de sluis.

Kansen

Het verhaal van de dijk is nog steeds aanwezig in verschillende culturele objecten. Er ligt een kans om dit verhaal aan bezoekers te vertellen, zichtbaar te maken en ervaarbaar te maken. De knooppunten van de oude en nieuwe verbindingswegen geven hiertoe de meeste aanleiding omdat hier de oriëntatie van het heden verknoopt wordt met die van het verleden.

De aanpak van het gebied rond de Knardijk biedt tevens kansen om rondjes te maken. Nieuwe ontwikkelingen kunnen aanleiding zijn om bijvoorbeeld wandelroutes over de lengte - en wellicht de breedte - van de dijk te verbinden. Of bijvoorbeeld om de bestaande kanoroutes over de vaarten met elkaar te verbinden tussen de Hoge en Lage Knarsluis.

CULTURELE OBJECTEN

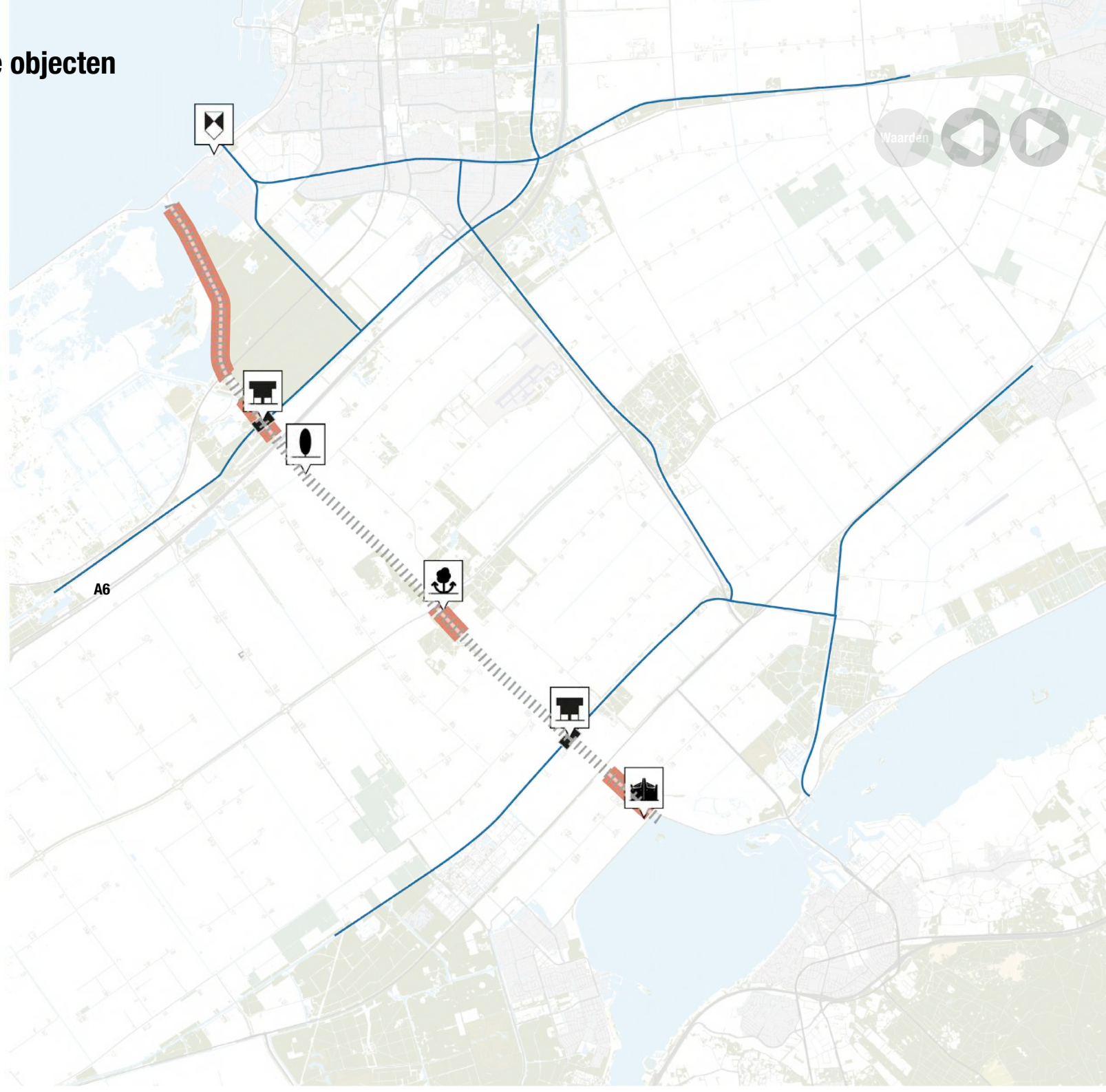
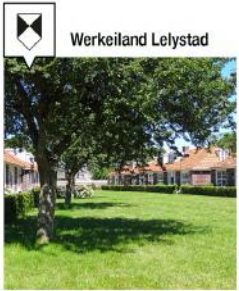
ORIËNTATIE POLDERVERBINDINGEN

Betekenis en gebruik | Culturele objecten

LEGENDA

- Knardijk
- Hoofdvaarten
- Klinkerweg

Betekenis en gebruik | Oriëntatie polderverbindingen

LEGENDA

- Knardijk
- Oriëntatie verbindingen toen
- Oriëntatie snelle verbindingen nu
- Vaarten

Klinkerweg op de dijk

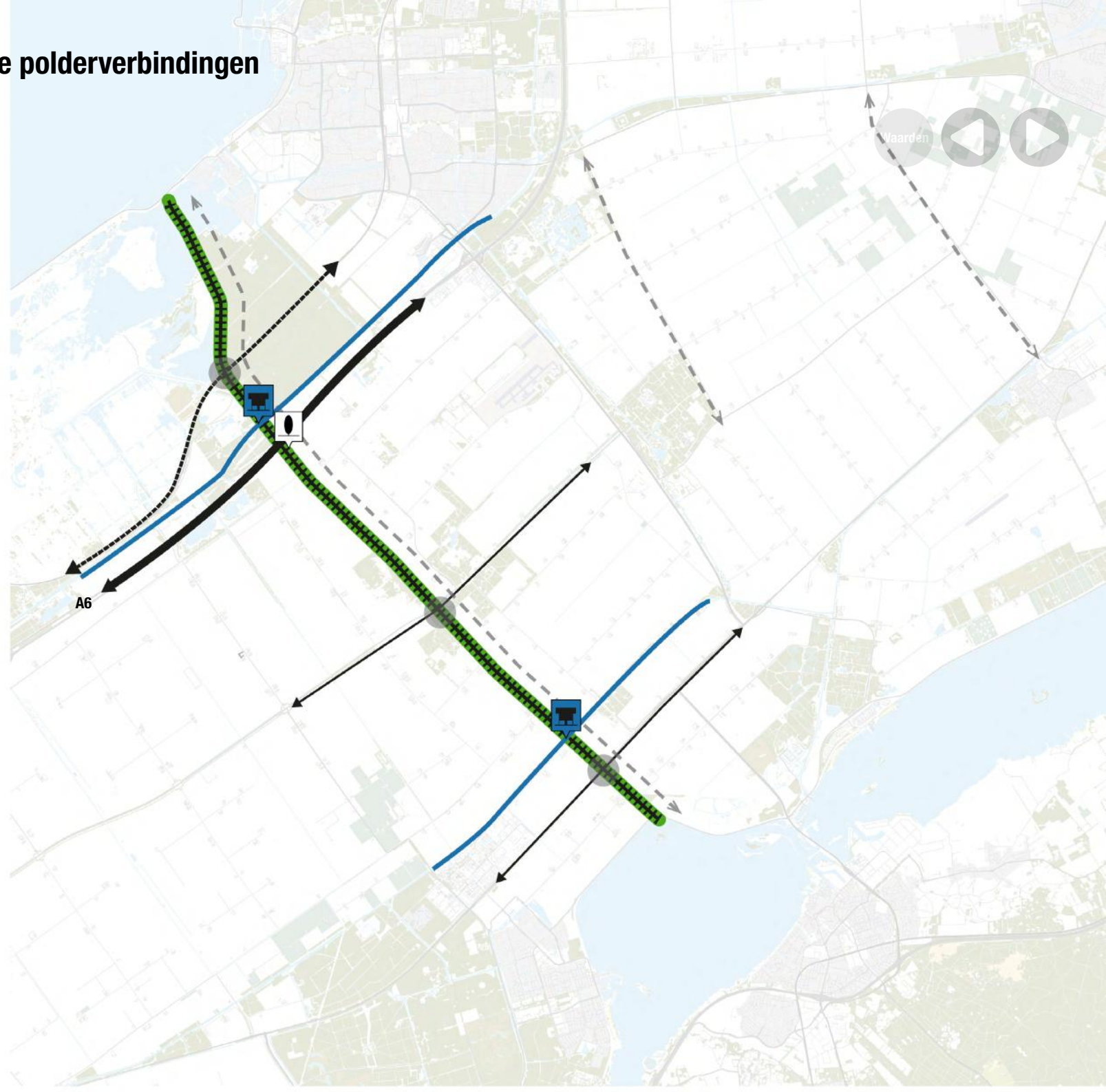
Fietsverbinding

Kruising met N-weg

Kruising met de vaart

Tijdljn

Waarden

Waarden van de Knardijk | Ecologie

Verbindingszone

De Knardijk is onderdeel van Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen EHS). De Knardijk vormt hierin een natte en droge verbindingszone tussen natuurgebieden en met het omringende agrarische gebied. Om de wezenlijke kenmerken en waarden van de NNN te waarborgen geldt de regel dat projecten in de NNN alleen gerealiseerd mogen worden als zij die kenmerken en waarden niet aantasten. Voor enkele diersoorten, zoals de otter en de bever, is de Knardijk een rustige hoofdstructuur waar ze weinig gestoord worden.

Veel diersoorten vertonen seizoenstrekgedrag, ze verplaatsen zich, grofweg, tussen zomer en winter verblijf. Trekkende dieren kiezen opvallende lengte elementen om te navigeren. Ook de Knardijk is een dergelijke trekgeleiding, vooral voor de kleinere diersoorten. Zij benutten de dijk niet zozeer als geleiding over grote afstanden, maar gebruiken de luwte van de dijk aan de lijzijde om foeragerend langs te trekken. Een voorbeeld daarvan is de distelvlinder, die sterke wind slecht verdraagt.

Leefgebieden

Naast foerageergebied vormen de Knardijk en aangelegen elementen voor tal van soorten een belangrijk leefgebied. Als leefgebied stijgen de aangelegen elementen ver boven de Knardijk uit en zijn van veel grotere waarde. Met name het Knarbos Oost en het Wilgenreservaat zijn leefgebieden van zeldzame en bijzonder planten, insecten (met name libellen), vogels en zoogdieren.

Door zijn lengte is de Knardijk een geschikte verbinding voor dieren in hun zoektocht naar nieuwe leefgebieden. De lengte van de dijk zal door kleine dieren niet in één generatie overbrugd kunnen worden. Voorbeeld van een dier

die de Knardijk als verbinding naar nieuwe leefgebieden gebruikt, is de otter. Dit dier verplaatst zich vooral via de tochten. De ringslang zou zich door de tochten verspreiden vanuit de Oostvaardersplassen naar de overige delen van de polder. Op en langs de Knardijk is het aantal beschermde soorten gering: otter, vleermuis-soorten, ringslang en boomarter. Beschermde plantensoorten komen niet voor. Nieuwe plannen in of langs de dijk moeten met deze dieren rekening houden om overtredingen van de Wet natuurbescherming te voorkomen. Het uitvoeren van een natuurtoets, mogelijk gevolgd door een ontheffingsaanvraag, is noodzakelijk.

Kansen

De tochten parallel aan de dijk bieden kansen voor verdere ontwikkeling van natuurvriendelijke oevers. Een gevarieerde oeverstructuur en variërende dieptes en peilen zorgen voor een gevarieerde oevervegetatie. Hier kan zich afhankelijk van het type beheer moerasvegetatie of moerasbos ontwikkelen. Afhankelijk van het peil kan dit ook bijdragen aan de waterberging.

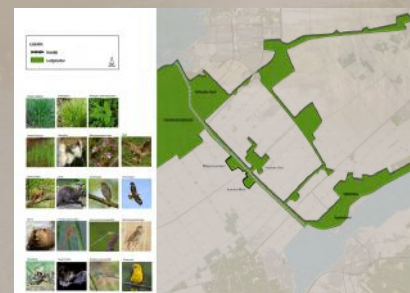
Verandering in het maaibeheer van de dijk biedt kansen voor het specifiek benaderen van bepaalde doelsoorten. Met name de zuidhelling leent zich hier uitstekend voor vanwege de zoninstraling en daardoor uitdroging en opwarming. Tevens liggen er kansen om dwars op de dijk een aantal ecologische verbindingen te maken.

Door verandering in vegetatie op de dijk ligt er een mogelijkheid om verbindingen dwars op de dijk beter te maken. Zo kan aansluiting worden gezocht bij agrarische bloemrijke akkerranden om de biodiversiteit te versterken, wat ook ten goede komt aan de (biologische) landbouw. Of er kan bijvoorbeeld worden gedacht aan een open verbinding met de Hoge en Lage Vaart.

VERBINDINGSZONE

LEEFGEBIEDEN

Ecologie I Verbindingszone

LEGENDA

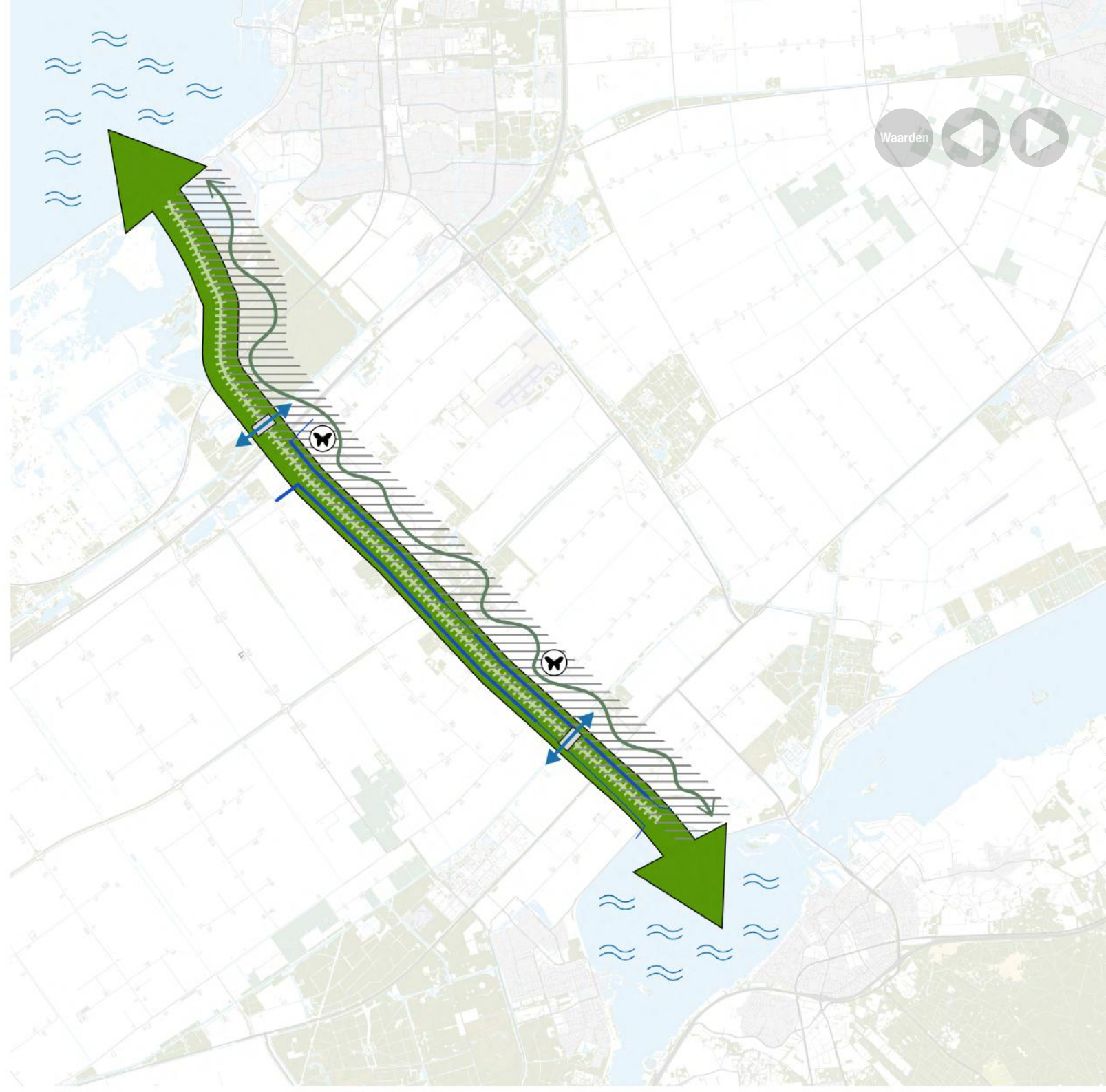
- Knardijk
- Natuurnetwerk Nederland (NNN)
- Tochten als ecologische verbinding
- Ecologische waterverbinding
- Natte en schaduwrijke kant van de Knardijk
- Trekgeleiding in luwte van de dijk

Distelvinder

Tochten

Ecologie I Leefgebieden

LEGENDA

- Knardijk
- Leefgebieden

Voorkomende plant- en diersoorten op en rond de Knardijk:

Engels raaigras

Borstelbies

Gebogen driehoeksvaren

Naaldwaterbies

Veenpluis

Moeraswespenorchis

Uilen

Boommarter

Otter

Nachtegaal

Roofvogels

Bever

Vroege glazenmaker

Zwervende pantsjerjuffer

Sprinkhaanrietzanger

Ringslang

Vloermuizen

Tengere pantsjerjuffer

Wielewaal

Tijlijn

Waarden

Colofon

Opdrachtgevers

Waterschap Zuiderzeeland en Provincie Flevoland

UW WATERSCHAP
waterschap@zuiderzeeland.nl

PROVINCIE
FLEVOLAND
info@flevoland.nl

Opstellers

Een samenwerkingsverband tussen

Reitsma Stedebouw:

Miranda Reitsma, Sjoerd Cusveller, Ko Cusveller

Urban Synergy:

Laura de Bonth, Dirk Verhagen, Jolanda de Jong, Jessica Stoop

WING:

Charlot Teng, Angela Hinz

Bureau Viridis:

Theo de Jong

Oktober 2017

Bronvermelding

- Pruntel, H. (2016). Knardijk, een cultuurhistorische verkenning. Rapport i.o.v. provincie Flevoland, mede mogelijk gemaakt door subsidie Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed; copyright: Nieuw Land Erfgoedcentrum, Lelystad, 2016
- HKV Lijn in water, Field Factors (2015). Nut en noodzaak van de Knardijk. Verkenning Waterveiligheid en kansen voor Ruimtelijke Ontwikkeling. Gezamenlijke uitgave van Waterschap Zuiderzeeland en provincie Flevoland.
- <http://www.flevolanderfgoed.nl/>
- Archeologie nu: <http://kaart.flevoland.nl/cultuurhistorie/>
- Ontgonnen verleden ; Regiobeschrijvingen provincie Flevoland ; Adriaan Haartsen; ministerie landbouw, voedsel en natuurkwaliteit, directie Kennis, juni 2009
- Dummy Atlas van het IJsselmeergebied; buitengewoon hoogleraar Frits Palmboom; v.Eesterenleerstoel TU-Delft; 2017
- Rapport waardering watererfgoed Flevoland, in beheer bij Waterschap Zuiderzeeland; J.Reinhold & M.Houweling; landschapsbeheer Flevoland; Lelystad; 2016
- Kader behoud watererfgoed; Waterschap Zuiderzeeland;
- Nut en Noodzaak van de Knardijk; HKV lijn in water &Field factors i.o.v. Waterschap Zuiderzeeland en provincie Flevoland;2015
- Wezenlijke kenmerken en waarden EHS gemeente Zeewolde; A&W rapport 1361; Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek BV i.o.v Provincie Flevoland; 2011
- Wezenlijke kenmerken en waarden EHS gemeente Lelystad; A&W rapport 1358; Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek BV i.o.v Provincie Flevoland; 2011